

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU6

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken. Syftet med förslagen är att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv.

Förslagen innebär att möjligheterna att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör utökas. Bevisning kan därmed i större utsträckning tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Det handlar bl.a. om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis
- ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, t.ex. i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner
- använda vittnesattester som bevis.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Utskottet föreslår även tre tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden. Tillkännagivandena rör i korthet följande frågor (reservationer anges inom parentes):

- Utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål. (S, C, V, MP)
- Utökade möjligheter att använda vittnesattester som bevis. (S, MP)
- Utökade möjligheter att åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis. (S, MP)

I betänkandet finns totalt tre reservationer (S, C, V, MP).

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör.

Sju yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Utökade möjligheter att använda tidiga förhör	7
Reservationer	19
1. Bevisupptagning i domstol, punkt 2 (S, C, V, MP)	19
2. Vittnesattester, punkt 3 (S, MP)	19
3. Berättelser som lämnats utom rätta, punkt 4 (S, MP)	20
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	21
Propositionen	21
Följdmotionerna	21
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	23

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:209.

2. Bevisupptagning i domstol

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1.

Reservation 1 (S, C, V, MP)

3. Vittnesattester

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att använda vittnesattester som bevis och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3 och

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 2 (S, MP)

4. Berättelser som lämnats utom rätta

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:103 av Johan Hedin m.fl. (C) och

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1 och

bifaller delvis motionerna

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 och

2021/22:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD).

Reservation 3 (S, MP)

Stockholm den 11 november 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Tobias Andersson (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD), Malin Björk (C) och Gudrun Nordborg (V).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör. I propositionen föreslår regeringen ändringar i rättegångsbalken som syftar till att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Fyra motioner har väckts med anledning av propositionen. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Det kan nämnas att riksdagen tidigare tillkännagett för regeringen att den så snart som möjligt bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevisning i brottmål (bet. 2020/21:JuU25, rskr. 2020/21:289).

Utskottets överväganden

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken. Syftet med lagändringarna är att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål, använda vittnesattester som bevis och åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis. Detta ska riksdagen tillkännage för regeringen.

Jämför reservation 1 (S, C, V, MP), 2 (S, MP) och 3 (S, MP).

Straffprocessen i dag

Prövningen av ett mål i domstol utgår från principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Principerna kom till i samband med att rättegångsbalken (förkortad RB) infördes och av dem följer att ett mål som huvudregel ska avgöras vid en muntlig och koncentrerad huvudförhandling där parterna lägger fram sina bevis och argument omedelbart inför rätten och att rätten får grunda sin dom endast på vad som förekommit vid förhandlingen. Det innebär bl.a. att parter, vittnen och sakkunniga som ska höras i bevis syfte som huvudregel ska lämna sina berättelser direkt vid huvudförhandlingen. I normalfallet kan alltså berättelser ur en förundersökning inte användas som bevis vid rättegången i domstol (35 kap. 8 och 14 §§ RB).

Principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration har under åren försetts med flera undantag. Några av dessa undantag kom till 2008 genom reformen En modernare rättegång, den s.k. EMR-reformen (prop. 2004/05:131). Det huvudsakliga syftet med reformen var att skapa en modern rättegångsordning som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. Reformen innebar bl.a. ökade möjligheter att avgöra enklare brottmål utan huvudförhandling och att förhör i tingsrätten med vittnen och andra som huvudregel ska dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning som, vid överklagande, kan användas i hovrätten. Genom EMR-reformen mjukades även kravet på muntlighet upp genom att det infördes en möjlighet att, när det är lämpligt, hänvisa till handlingar i målet.

I utvärderingen av EMR-reformen bedömde regeringen att reformen hade fallit väl ut och att teknikanvändningen i domstolarna effektiviserat handläggningen (prop. 2015/16:39). För att ta till vara de positiva erfarenheterna av att använda tekniken med ljud och bild infördes under 2016 vissa ytterligare undantag från kraven på muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Bland

annat utökades möjligheterna för förhörs personer som infunnit sig vid en inställd huvudförhandling att lämna sina uppgifter vid det tillfället och inte behöva komma tillbaka till domstolen vid ett senare tillfälle. Vidare gavs hovrätten utökade möjligheter att avgöra brottmål utan huvudförhandling och det gjordes tydligare att möjligheten i hovrätten att lägga fram bevisning genom att hänvisa till handlingar i målet även inbegriper ljud- och bildupptagningar av förhör. Det övergripande syftet med förändringarna var att göra det möjligt att i större utsträckning anpassa handläggningen av mål och ärenden till förhållandena i det enskilda fallet.

På senare tid har det även skett förändringar som syftat till att öka rätts-säkerheten och förutsebarheten för den som misstänks för brott. En sådan förändring är att det 2017 infördes grundläggande bestämmelser i lag om möjligheten att spela in förhör under förundersökningen med ljud eller med både ljud och bild (prop. 2016/17:68). Möjligheterna att åberopa en sådan inspelning som bevis i domstol är dock alljämt begränsade.

Propositionen

Behovet av en reform

I propositionen anges att antalet stora brottmål har ökat under senare år. De stora brottmålen karaktäriseras av många förhörs personer, dvs. misstänkta, brottsoffer och vittnen. De kan också omfatta ett stort antal brott och därmed en stor mängd material. Regeringen framhåller att de grundläggande processuella principerna inte är anpassade till den typ av omfattande bevisföring och långa handläggningstider som nu förekommer regelmässigt i stora brottmål och att samhällsutvecklingen ställer krav på att fortlöpande överväga om de regler som de brottsbekämpande myndigheterna och domstolarna har att tillämpa är ändamålsenligt utformade. Det centrala är enligt regeringen att säkerställa en praktiskt fungerande straffprocess som uppfyller kraven på effektivitet och rättssäkerhet och som ger bäst förutsättningar att komma fram till materiellt riktiga domar. Regeringen anser att de processuella principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration även fortsättningsvis måste utgöra grunden för prövningen i domstol så att avgöranden i första hand grundas på vad som förekommit vid en muntlig förhandling där parterna lagt fram sina argument och bevis koncentrerat inför rätten. Ett strikt upprätthållande av principerna utan undantag kan emellertid leda till att förfarandet blir tungrott, tidsödande och kostnadskrävande utan att man når några rätts-säkerhetsvinster.

För att rättsväsendet ska kunna hantera de stora brottmålen och de omfattande förundersökningarna mer effektivt behöver straffprocessen moderniseras. Den tekniska utvecklingen innebär att det numera är möjligt att dokumentera förhör med ljud och bild såväl hos polis och åklagare som i domstol. Enligt regeringen finns det skäl att överväga hur de tekniska förutsättningarna kan användas ytterligare för att effektivisera processen, särskilt när det gäller stora brottmål och omfattande förundersökningar. Reglerna om

bevisning i brottmål behöver bli mer flexibla så att bevis i större utsträckning kan tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Regeringen framhåller dock även vikten av att en reform sker med bevarade krav på rättssäkerhet och på ett sätt som säkerställer balansen mellan parterna.

Bevisupptagning i domstol

Enligt nuvarande regler ska bevis som huvudregel tas upp vid huvudförhandlingen (35 kap. 8 § RB). Parter, vittnen och sakkunniga ska därför i princip alltid höras direkt inför domstolen vid en personlig inställelse. Det finns emellertid vissa undantag då bevisning kan tas upp före en huvudförhandling.

Ett sådant undantag är möjligheten att ta upp bevis i domstol under förundersökningen om det annars finns risk att beviset går förlorat eller endast med svårighet kan föras vid huvudförhandlingen (23 kap. 15 § RB). Det kan exempelvis röra sig om ett vittne som på grund av sjukdom, resa eller annan orsak kan antas inte kunna komma till huvudförhandlingen.

Även under förberedelsen i domstol, dvs. efter att åtal har väckts, kan bevis i vissa fall tas upp (45 kap. 12 § RB). Så kan ske för att ta upp förhör med vittne, målsägande, tilltalad och sakkunnig. Ett sådant förhör kan ske utom huvudförhandling om förhörspersonen inte kan komma till huvudförhandlingen, om en inställelse skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att förhöret hålls vid huvudförhandlingen eller om det kan antas att det är möjligt att avgöra ett mål utan huvudförhandling (36 kap. 19 §, 37 kap. 3 § och 40 kap. 11 § RB). Det finns även en möjlighet att ta upp bevisning om en huvudförhandling ställs in (46 kap. 3 § RB).

Regeringen konstaterar att de nuvarande möjligheterna att ta upp bevis i domstol i ett tidigare skede än själva huvudförhandlingen är begränsade och används sällan. Enligt regeringen skulle det medföra flera fördelar för straffprocessen om förhörs personer i större utsträckning kunde lämna sina berättelser tidigt under processen och en sådan berättelse, förutsatt att den dokumenterats med ljud och bild, kunde användas som bevis vid en senare rättegång. En sådan fördel är att det kan ge mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Utsagor från ett tidigt förhör kan vara mer tillförlitliga eftersom de lämnas i närmare anslutning till den iakttagelse som de avser att beskriva och dessutom är mindre påverkade av vad andra människor har sagt eller vad som framkommit exempelvis i medierna. Även om det inte helt säkert går att förutse att en person som hörs i domstol redan tidigt under processen inte behöver inställa sig också vid huvudförhandlingen kan en tidig bevisupptagning ändå medföra en minskad press för målsägande och vittnen och en minskad risk för att de utsätts för hot eller andra påtryckningar inför huvudförhandlingen. Detta kan öka deras benägenhet att samarbeta med de brottsbekämpande myndigheterna, vilket i sin tur kan leda till ett mer stabilt beslutsunderlag. En ordning som tillåter en ökad användning av tidiga förhör i domstol bedöms vidare kunna medföra en ökad förutsebarhet

i processen och därmed ge domstolarna bättre förutsättningar att planera och genomföra huvudförhandlingar, särskilt i brottmål med omfattande material och bevisning. Regeringen bedömer även att utsikterna att korta häktningstiderna och minska restriktionsanvändningen kan förbättras. Mot den bakgrunden föreslår regeringen att reglerna för bevisupptagning i domstol ändras så att det i större utsträckning blir möjligt att ta upp bevis under både förundersökningen och förberedelsen i brottmål.

Bevisupptagning under förundersökningen

Regeringen föreslår att rätten under förundersökningen, på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte, ska få ta upp bevis under förutsättning att det finns någon som har underrättats om skäligen misstanke om brottet och det är lämpligt att ta upp bevis redan under förundersökningen.

Den befintliga möjligheten att ta upp bevis under förundersökningen förutsätter inte att utredningen kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. I den utredning som ligger till grund för propositionen (SOU 2017:98) föreslås inte heller att en förutsättning för bevisupptagning under förundersökningen ska vara att någon har underrättats om skäligen misstanke om brottet. Enligt regeringen talar emellertid både rättssäkerhets- och effektivitetsskäl för att en utökad möjlighet att ta upp bevis under förundersökningen förenas med ett sådant uttryckligt krav. Det ökar den misstänktes möjligheter att försvara sig och bidrar till att upprätthålla principen om det kontradiktoriska förfarandet. Regeringen framhåller att det under förundersökningen råder en processuell obalans mellan parterna eftersom den misstänkte i ett tidigt skede inte har någon insyn i utredningen och därmed inte har samma förutsättningar att försvara sig som då saken är fullständigt utredd. I och med att information lämnas till den misstänkte om att han eller hon är skäligen misstänkt för brott får dock den misstänkte klart för sig på vad han eller hon bör inrikta sitt försvar och förundersökningen får en mer ackusatorisk karaktär. Det är i detta skede som den misstänkte underrättas om sina rättigheter, bl.a. om sin rätt att anlita försvarare och om sin rätt att tåga, dvs. att inte behöva medverka till utredningen av brottet. I egenskap av part gentemot åklagaren får den misstänkte också en viss insyn i utredningen och möjlighet att påkalla utredningsåtgärder. Det är ofta först i detta skede som det blir möjligt för den misstänkte att hålla ett motförhör. Regeringen påpekar också att man med den föreslagna ordningen undviker risken att någon som begått brottet först hörs som vittne under straffansvar. Att vittnesförhör hålls med någon som kan misstänkas för brottet skulle kunna komma i konflikt med rätten till en rättvis rättegång. En annan fördel som regeringen lyfter fram är att det i större utsträckning blir fråga om att ta upp bevisning inför en kommande rättegång och att de förhör som enligt nuvarande ordning hålls vid en huvudförhandling endast tidigareläggs i processen. Därmed minskar risken för att domstolen kan behöva hålla sammanträde och ta upp bevisning som sedan inte återopas i en

rättegång. En sådan ordning bedöms innebära ett bättre utnyttjande av domstolarnas resurser och kan på ett bättre sätt bidra till att upprätthålla domstolarnas roll i rättskipningen.

När det gäller lämplighetskravet föreslår den utredning som ligger till grund för propositionen i stället en presumtion för att bevis under förundersökningen ska tas upp på begäran av undersökningsledaren eller den misstänkte om det inte är olämpligt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller övriga omständigheter. För att avslå en begäran om bevisupptagning måste det, enligt utredningen, föreligga påtagliga processuella nackdelar med att beviset tas upp eller att konsekvenserna är så svårbedömda att en bevisupptagning inte ska ske. Om den misstänkte är häktad föreslår utredningen att domstolen ska hålla en bevisupptagning om den kan få betydelse för frågan om att häva häktningen eller eventuella restriktioner.

Av propositionen framgår att flera remissinstanser är kritiska till utredningens förslag att det ska gälla en presumtion för bevisupptagning oavsett målets karaktär och omfattning. Regeringen delar remissinstansernas uppfattning att utredningens förslag ger parterna för stora möjligheter att kräva bevisupptagning under förundersökningen och i alltför stor utsträckning begränsar utrymmet för rättens prövning. Regeringen anser att regelverket i stället bör utformas med utgångspunkten att rätten, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, ska göra en bedömning av om det är lämpligt att beviset tas upp. Med regeringens förslag blir utrymmet för rättens prövning större och bevisupptagningarna kan lättare begränsas till de situationer då detta är motiverat utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Detta bedöms på ett bättre sätt upprätthålla den processuella balansen mellan parterna. Vidare bör enligt regeringen den belastning på rättsväsendets aktörer som vissa remissinstanser befarar kan bli en följd av utredningens förslag, kunna begränsas.

Vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förundersökningen ska rätten enligt regeringens förslag beakta utredningens omfattning, brottets beskaffenhet, bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner och övriga omständigheter.

Bevisupptagning under förberedelsen

I propositionen föreslås vidare att rätten under förberedelsen, på yrkande av åklagaren eller en part i ansvarsfrågan, ska kunna besluta om bevisupptagning om det är lämpligt. Till skillnad från under förundersökningen kommer även en målsägande att kunna framställa ett yrkande om bevisupptagning under förberedelsen, om han eller hon också är part i ansvarsfrågan. Vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förberedelsen ska rätten, på motsvarande sätt som under förundersökningen, beakta målets omfattning, brottets beskaffenhet och övriga omständigheter.

Eftersom tidsspannet i häktade mål mellan tidpunkten då åtal väcks och då huvudförhandling ska inledas är kort bedömer regeringen att behovet av att kunna ta upp bevis för att minska häktningstider eller restriktionsanvändning

inte är lika stort under förberedelsen i brottmål. Tvärtom skulle bevisupptagningar i detta syfte under förberedelsen många gånger snarare kunna förlänga handläggningen och därmed häktningstiderna. Enligt regeringen bör bevisupptagningens betydelse för att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner därför inte pekas ut särskilt som en omständighet som rätten ska beakta vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förberedelsen.

Hur bevisupptagningen ska genomföras

Om rätten har beslutat att ett bevis ska tas upp före huvudförhandlingen ska rätten sätta ut ett särskilt sammanträde. Regeringen föreslår att ett sammanträde för bevisupptagning under förundersökningen ska hållas skyndsamt. Om den misstänkte är häktad och bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva häktningsbeslutet eller restriktioner ska ett sammanträde hållas före eller vid en ny förhandling i häktningsfrågan, dock senast inom två veckor efter det att yrkandet har framställts.

Regeringen bedömer att gällande ordning för hur bevisupptagning före huvudförhandling ska genomföras och hur beviset ska hanteras vid rättegången är ändamålsenlig även vid utökade möjligheter att ta upp bevisning. Vid bevisupptagning med en misstänkt under förundersökningen föreslås emellertid att rätten, om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen, ska få besluta om undantag i fråga om kallelse och närvaro av andra misstänkta och deras försvarare i samma mål.

Vittnesattester

Enligt 35 kap. 14 § RB gäller ett principiellt förbud mot att som bevis i rättegången åberopa vittnesattester, dvs. en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång har lämnat inför åklagare, Polismyndigheten eller annars utom rätta. Förbudet gäller även i de fall en sådan berättelse spelats in antingen med ljud eller med både ljud och bild. Det finns enligt nuvarande regler endast tre undantag från förbudet för brottmålsdel. Det första undantaget är om det är särskilt föreskrivet. Det som avses är reglerna om skriftliga utlåtanden från sakkunniga och reglerna som gör det möjligt för rätten att läsa upp det som målsäganden eller den tilltalade tidigare har berättat, om de inte är närvarande vid huvudförhandlingen. Det andra undantaget är om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten. Det som bestämmelsen avser är bl.a. situationer då någon som lämnat en berättelse avlider eller är varaktigt sjuk på ett sådant sätt att han eller hon inte kan förhöras. Det tredje och sista undantaget är om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, fördelarna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter. Intyg från personer vars trovärdighet det inte finns skäl att ifrågasätta vare sig från parterna eller från domstolen kan med stöd av detta undantag godtas som bevisning.

För tvistemål finns ytterligare en situation då skriftliga berättelser som lämnats utom rätta kan användas som bevis i rättegången. I såväl dispositiva som indispositiva tvistemål får en sådan berättelse åberopas om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt (35 kap. 14 § andra stycket RB). Kravet på att parterna ska vara överens avser att skydda en part från de nackdelar det kan innebära i bevishänseende att en skriftlig berättelse åberopas mot honom eller henne.

Regeringen anser att det finns effektivitetsvinster att göra om vissa vittnesförhör i större utsträckning kan ersättas av vittnesattester. Om fler vittnesberättelser kunde läggas fram i en attest i stället för vid en personlig inställelse i domstol skulle tid och kostnader för inställelsen kunna sparas och de problem som kan uppstå när vittnen uteblir från en huvudförhandling skulle kunna minska. Därutöver skulle påfrestningarna för enskilda förhörspersoner kunna minska.

Regeringen konstaterar att parterna bör ges ett större inflytande över hur bevisning bäst förs i enskilda fall och att reglerna för vittnesattester bör vara desamma i brottmål som i tvistemål. Regeringen föreslår därför att en berättelse som någon har lämnat skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång lämnat utom rätta, ska få åberopas som bevis i brottmål om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt. Samma sak ska gälla i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en sådan berättelse.

När det gäller kravet på att parterna godtar att en skriftlig vittnesattest läggs fram som bevis framhåller regeringen att det finns övervägande fördelar med en sådan ordning. I de fall någon part har invändningar mot bevismedlet, t.ex. för att ett motförhör inte har hållits eller om det bedöms finnas ett behov av att lägga fram berättelsen muntligt och kunna ställa frågor till personen i anslutning till detta, bör den part som har denna uppfattning enligt regeringen kunna hindra att vittnesattesten används som bevisning.

Berättelser som lämnats utom rätta

Förbudet mot vittnesattester i 35 kap. 14 § RB avser endast det fallet att en skriftlig berättelse åberopas som bevis utan att den som lämnat utsagan hörs i målet. Om och i vilken utsträckning en förhörspersons tidiga berättelse får användas vid ett muntligt förhör i domstol regleras i 36 kap. 16 § RB. Den regleringen innebär att om en tiltalad, en målsägande eller ett vittne lämnar sin berättelse muntligen inför rätten vid en huvudförhandling kan ändrade uppgifter leda till att förhörspersonens tidigare berättelse blir bevis. Detta är möjligt om den muntliga berättelsen i domstol avviker från vad förhörspersonen har berättat i de tidigare förhören inför åklagare, Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen eller när förhörspersonen vid förhöret i domstolen förklarar att han eller hon inte kan eller vill yttra sig (36 kap. 16 § andra

stycket, 37 kap. 3 § och 23 kap. 3 § tredje stycket RB). I dessa fall kan de tidigare berättelserna läsas eller spelas upp och återopas som bevisning.

Regeringen anser att det skulle medföra flera fördelar för straffprocessen om det var möjligt att i större utsträckning dra nytta av de tekniska möjligheter som numera finns att med ljud och bild dokumentera exempelvis ett polisförhör som hålls i nära anslutning till brottet. Vid denna tidpunkt är minnesbilderna fortfarande klara och mindre påverkade av t.ex. vad som sagts och skrivits i medierna. Regeringen menar att en möjlighet att i flera fall än i dag kunna återopa sådana tidiga förhørsutsagor som bevis i en rättegång har betydelse för att effektivisera brottsbekämpandet och även skulle begränsa behovet av att höra målsägande och vittnen på nytt i domstol. Särskilt i stora brottmål med omfattande förundersökningar skulle detta minska de påfrestningar som en lång väntan på rättegång kan innebära och även minska incitamenten att försöka påverka målsägande och vittnen att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter.

Sammantaget anser regeringen att förbudet mot att som bevis återopa berättelser som inte lämnats vid förhör inför rätten, bör fördes med ytterligare undantag så att det i större utsträckning blir möjligt att återopa en sådan berättelse under förutsättning att den lämnats i ett förhör som dokumenterats med ljud och bild.

Förhör inför en brottsbekämpande myndighet

I propositionen föreslår regeringen att en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska få återopas som bevis i brottmål om berättelsen har dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning och det är lämpligt. De berättelser som avses är sådana som lämnats vid förhör inför Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket.

I den utredning som ligger till grund för propositionen (SOU 2017:98) föreslås i stället att en ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnats utom rätta ska få återopas som bevis i en rättegång om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Detta innebär enligt utredningen en presumtion för att beviset ska tillåtas om inte rätten, utifrån vad parterna har anfört, gör bedömningen att det finns betydande processuella nackdelar med att beviset läggs fram. Utredningens förslag innebär att parterna ges en relativt stor frihet att välja hur de vill lägga fram en berättelse som bevis.

Av propositionen framgår även att vissa remissinstanser vill gå längre än utredningen i denna del. Åklagarmyndigheten anser att en berättelse som lämnats utom rätta ska få återopas som bevis om det inte är uppenbart olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Enligt Åklagarmyndigheten är det viktigt att undvika att invändningar om lämpligheten i att återopa ljud- och bildupptagningar av berättelser framförs sent i processen eftersom risken då är att huvudförhandlingen måste ställas in. Flera remissinstanser är av motsatt uppfattning och anser att utredningens förslag går för långt.

Regeringen anser att utredningens förslag i alltför stor utsträckning öppnar upp för att berättelser utom rätta åberopas och tillåts som bevis. Regeringen framhåller att en berättelse som spelas in av gemene man inte har de rätts-säkerhetsgarantier som ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet har. Dessutom kan ett så brett tillämpningsområde som utredningen föreslår minska möjligheterna till en rättvis rättegång eftersom det riskerar att inte ge den tilltalade en realistisk möjlighet till ett fullgott motförhör. Regeringen anser därför att en utökad möjlighet att tillåta tidiga berättelser som bevis bör begränsas till sådana berättelser som lämnats i förhör inför en brottsbe-kämpande myndighet. Med ett krav på att det ska vara fråga om berättelser som lämnats i ett förhör kommer inte alla uppgifter som lämnas av enskilda personer till brottsbekämpande myndigheter att omfattas av regleringen. Begreppet förhör brukar i princip reserveras för situationer där t.ex. polis eller åklagare tar initiativ till och genom frågor försöker få en annan person att lämna upplysningar ur sitt minne.

När det gäller den av utredningen föreslagna presumptionen för att tillåta tidiga berättelser som bevis anser regeringen att utredningens förslag i alltför stor utsträckning begränsar utrymmet för rättens prövning. Av domstolens skyldighet att sörja för att ett brottmål blir tillfredsställande handlagt följer att den bl.a. har ett ansvar för att se till att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida tillgodoses. Detta talar enligt regeringen för att det inte bör vara en presumption för att en berättelse som lämnats under förundersökningen ska tillåtas som bevis. I stället bör rätten, utifrån omständigheterna i det en-skilda fallet, pröva om det är lämpligt att berättelsen tillåts som bevis. Inom ramen för lämplighetsbedömningen ska rätten bl.a. beakta processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter, inte minst den misstänktes möjligheter att försvara sig och vilka förutsättningar det har funnits eller finns att hålla ett effektivt motförhör.

Den misstänktes insyn under förundersökningen

Regeringen konstaterar att en ordning som tillåter en ökad användning av tidiga förhör som tagits upp i ett skede då den misstänktes insyn i förunder-sökningsmaterialet är begränsad ställer krav på att det finns garantier för att den misstänkte kan ta till vara sin rätt och bedriva ett effektivt försvar. Det är en central rättssäkerhetsfråga att den som misstänks för brott har tillräckligt goda förutsättningar att hålla ett motförhör i anslutning till eller inom kort tid efter huvudförhöret. För att ett motförhör ska vara effektivt krävs dessutom att den misstänkte och hans eller hennes försvarare har viss insyn i utredningen och tillgång till relevant material. Om den misstänkte eller försvararen ska närvara vid ett förhör med en annan person under förundersökningen för att ställa frågor föreslår regeringen därför att de ska ha rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen i den utsträckning det behövs för att den misstänkte ska kunna ta till vara sin rätt vid förhöret. Detsamma ska gälla

om förhöret, på yrkande av undersökningsledaren, ska ske inför rätten vid ett sammanträde för bevisupptagning.

Ikraftträdande

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022. Enligt regeringen behövs det inte några övergångsbestämmelser.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att den så snart som möjligt bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevisning i brottmål (bet. 2020/21:JuU25 s. 68). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:289).

Regeringens redovisning av tillkännagivandet

I propositionen uppger regeringen att tillkännagivandet som redovisats ovan är tillgodosett genom de förslag som behandlas i propositionen och att det därmed är slutbehandlat.

Motionerna

Bevisupptagning i domstol

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2020/21:4113 yrkande 1 ett tillkännagivande om att de förslag för bevisupptagning under såväl förundersökningen som förberedelsen i brottmål som läggs fram i SOU 2017:98 bör genomföras. Motionärerna anför att regeringen, till skillnad från utredningen, föreslår att rätten under förundersökningen endast ska få ta upp bevis om ett brott om det finns någon som har underrättats om skälig misstanke om brottet. Regeringen föreslår även ett högre krav för att rätten ska kunna ta upp bevis under förundersökningen eller förberedelsen i brottmål. Därmed frångår regeringen utredningens presumptionsregel till förmån för ett krav på lämplighet. Enligt motionärerna skulle utredningens förslag skapa bättre förutsättningar för en effektivare brottmålsprocess utan att tumma på rättssäkerheten.

Vittnesattester

Johan Forssell m.fl. (M) anför i kommittémotion 2020/21:4113 yrkande 3 att det bör övervägas om kravet på att samtliga parter godtar en vittnesattest för att den ska få läggas fram ska strykas. Ett liknande yrkande framställs i kommittémotion 2021/22:127 yrkande 2 av Andreas Carlson m.fl. (KD).

Berättelser som lämnats utom rätta

I kommittémotion 2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 efterfrågar motionärerna ett tillkännagivande om att förslagen i SOU 2017:98 om möjligheten att återropa ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis i en rättegång bör genomföras. Utredningens förslag innebär att en ljud- och bildupptagning av en berättelse inför åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta ska få återopas som bevis om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Ett liknande yrkande framställs i kommittémotion 2021/22:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD).

Johan Hedin m.fl. (C) anför i kommittémotion 2021/22:103 att en ljud- och bildupptagning av ett förhör borde tillåtas som bevis om det inte är uppenbart olämpligt.

Andreas Carlson m.fl. (KD) anser i kommittémotion 2021/22:127 yrkande 1 att en ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnats utom rätta ska få användas som bevis om det inte är uppenbart olämpligt.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har riksdagen tidigare gjort ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevisning i brottmål. Det är därför positivt att regeringen nu har överlämnat ett sådant lagförslag till riksdagen. Enligt utskottet kan förslaget förväntas leda till att bevisning i större utsträckning än i dag kan tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Utskottet anser därför att riksdagen av de skäl som anförts i propositionen bör anta regeringens lagförslag.

Samtidigt anser utskottet att förslaget i vissa avseenden fått en alltför begränsad omfattning och att regeringen borde gått längre.

När det gäller bevisupptagning i domstol konstaterar utskottet att regeringen, till skillnad från utredningen, föreslår att rätten under förundersökningen endast ska få ta upp bevis om ett brott om det finns någon som har underrättats om skäligen misstanke om brottet. Regeringen föreslår även ett högre krav för att rätten ska kunna ta upp bevis under förundersökningen eller förberedelsen i brottmål. Därmed frångår regeringen utredningens presumptionsregel till förmån för ett krav på lämplighet. Enligt utskottets uppfattning skulle utredningens förslag skapa bättre förutsättningar för en effektivare brottmålsprocess utan att tumma på rättssäkerheten. De förslag om bevisupptagning i domstol under förundersökningen och förberedelsen i brottmål som läggs fram i SOU 2017:98 bör därför genomföras. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion 2020/21:4113 (M) yrkande 1.

Regeringens förslag innebär vidare att skriftliga vittnesattester ska få återopas som bevis i brottmål om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt. Samma sak ska gälla i de fall en berättelse har tagits upp med ljud eller med ljud och bild. Enligt utskottet är risken för att en part återopar skrift-

liga vittnesattester i tveksamma fall sannolikt mycket liten eftersom vittnesattester normalt har ett lägre bevisvärde än andra vittnesuppgifter. Det bör därför övervägas om inte kravet på att parterna måste godta en vittnesattest för att den ska få läggas fram som bevis ska tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:4113 (M) yrkande 3 och 2021/22:127 (KD) yrkande 2.

Utskottet har även en annan uppfattning än regeringen när det gäller möjligheterna att åberopa berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis. Enligt utskottet är det viktigt att undvika att invändningar om lämpligheten i att åberopa ljud- och bildupptagningar av berättelser framförs sent i processen eftersom risken då är att huvudförhandlingen måste ställas in och förhörspersonen i stället kallas att inställa sig personligen. Utskottet anser därför att en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska få åberopas som bevis i rättegången om det inte är uppenbart olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2021/22:103 (C) och 2021/22:127 (KD) yrkande 1 samt tillstyrker delvis motionerna 2020/21:4113 (M) yrkande 2 och 2021/22:134 (SD).

Avslutningsvis har utskottet inte något att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandet.

Reservationer

1. Bevisupptagning i domstol, punkt 2 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Rasmus Ling (MP), Malin Björk (C) och Gudrun Nordborg (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att regeringens förslag om utökade möjligheter att ta upp bevis i domstol före huvudförhandling är väl avvägt och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

2. Vittnesattester, punkt 3 (S, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3 och

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi delar regeringens uppfattning att det finns övervägande fördelar med en ordning som förutsätter att parterna godtar en vittnesattest för att den ska få läggas fram som bevis. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

3. Berättelser som lämnats utom rätta, punkt 4 (S, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2,

2021/22:103 av Johan Hedin m.fl. (C),

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1 och

2021/22:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD).

Ställningstagande

Vi anser att regeringens lagförslag har fått en väl avvägd utformning och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande om att stärka presumtionen för att tillåta tidiga berättelser som motionärerna föreslår.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Följdmotionerna

2020/21:4113 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslagen för bevisupptagning under såväl förundersökning som förberedelse i brottmål som läggs fram i SOU 2017:98 bör genomföras och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslagen om hur ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska få åberopas som bevis i en rättegång som läggs fram i SOU 2017:98 bör genomföras och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör övervägas om kravet på att samtliga parter godtar en vittnesattest för att den ska få läggas fram ska strykas och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:103 av Johan Hedin m.fl. (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ljud- och bildinspelning av förhör borde tillåtas ifall det inte är uppenbart olämpligt och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:127 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bevis som lämnats utom rätta ska få användas som bevis om det inte är uppenbart olämpligt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att båda parter inte ska behöva godkänna skriftliga attester och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:134 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att återropa berättelser i tidiga förhör som bevis och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 23 kap. 15 §, 35 kap. 14 § och 36 kap. 16, 19 och 24 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 23 kap. 15 a, 15 b och 18 c §§ och 35 kap. 15 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.15 §¹

Är fara, att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, därförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan föras, får på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte rätten genast ta upp beviset. Om beviset gäller i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om bevis, som tas upp utom huvudförhandling. Kostnaden för bevisupptagningen och för den misstänktes inställelse vid rätten skall utgå av allmänna medel. Ersättning för den misstänktes inställelse betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

På yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte får rätten ta upp bevis under förundersökningen om

1. det finns en risk att ett bevis som ska åberopas vid huvudförhandlingen därförinnan går förlorat eller blir svårt att ta upp vid förhandlingen, eller

2. någon är skäligen misstänkt för brottet och har underrättats om misstanken enligt 18 § och det är lämpligt att ta upp bevis.

Vid bedömningen av om det enligt första stycket 2 är lämpligt att ta upp bevis ska rätten beakta utredningens omfattning, brottets beskaffenhet, bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner enligt 24 kap. 5 a § och övriga omständigheter.

15 a §

Ett sammanträde för bevisupptagning enligt 15 § ska hållas skyndsamt. Om bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner ska sammanträdet hållas före eller vid en ny

¹ Senaste lydelse 1996:1624.

förhandling i häktningsfrågan, dock senast inom två veckor efter det att yrkandet har framställts.

15 b §

Bestämmelserna om bevis som tas upp utom huvudförhandling gäller i tillämpliga delar även för bevis som tas upp av rätten under förundersökningen. Ska en misstänkt höras enligt 15 § gäller dock att rätten, om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen, får besluta om undantag i fråga om kallelse och närvaro när det gäller andra misstänkta och deras försvarare i samma mål.

Kostnaden för bevisupptagningen och för den misstänktes inställelse ska betalas av allmänna medel.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om ersättning för den misstänktes inställelse.

18 c §

Om den misstänkte eller försvararen ska närvara vid ett förhör med någon annan än den misstänkte för att ställa frågor, har de rätt att ta del av det som förekommit vid förundersökningen i den utsträckning det behövs för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt vid förhöret. Detsamma gäller om förhöret ska ske inför rätten enligt 15 § på yrkande av undersökningsledaren.

Rätten enligt första stycket att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

35 kap.14 §²

En berättelse, som någon har *avgett* skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse, som någon med anledning av en sådan rättegång lämnat inför åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången *endast*

1. om det är särskilt föreskrivet,

2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten *eller*

3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, *vad som kan antas stå att vinna* med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter.

Även i annat fall än som sägs i första stycket får dock i tvistemål en sådan skriftlig berättelse eller uppteckning av en berättelse som avses där åberopas som bevis i rättegången, om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.

Vad som sägs i första och andra styckena om en skriftlig eller upptecknad berättelse ska också tillämpas i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en berättelse.

En berättelse som någon har *lämnat* skriftligen med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång *har* lämnat inför åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången

2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten,

3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, *fördelarna* med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter, *eller*

4. om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.

Det som sägs i första stycket om en skriftlig eller upptecknad berättelse ska också tillämpas i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en berättelse.

15 §

I brottmål får en berättelse som lämnats vid ett förhör inför en brottsbekämpande myndighet och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning åberopas som

² Senaste lydelse 2014:649.

bevis i rättegången även i andra fall än de som anges i 14 §, om det är lämpligt.

36 kap.

16 §³

Ett vittne ska lämna sin berättelse muntligen. Vittnet får dock med rättens medgivande använda sig av anteckningar till stöd för minnet.

Vid ett vittnesförhör får det som vittnet tidigare har berättat inför rätten eller inför åklagare eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill yttra sig. Avser förhöret någon som tidigare har hörts inför rätten och har det förra förhöret dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning, ska dock förhöret inledas med en uppspelning av upptagningen om det inte är olämpligt.

Vid ett vittnesförhör får, *om inte berättelsen åberopas enligt 35 kap. 15 §*, det som vittnet tidigare har berättat inför rätten eller inför åklagare eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill yttra sig. Avser förhöret någon som tidigare har hörts inför rätten och har det förra förhöret dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning, ska dock förhöret inledas med en uppspelning av upptagningen om det inte är olämpligt.

19 §⁴

Förhör med ett vittne får ske utom huvudförhandling,

1. om vittnet inte kan infinna sig vid huvudförhandlingen,
2. om en inställelse vid huvudförhandlingen skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att förhöret hålls vid huvudförhandlingen, eller
3. om det kan antas att målet kommer att avgöras utan huvudförhandling.

I brottmål får förhör med ett vittne utom huvudförhandling dessutom ske om åklagaren eller en part i ansvarsfrågan yrkar det och det är lämpligt. Vid bedömningen av om det är lämpligt ska rätten beakta målets omfattning, brottets beskaffenhet och övriga omständigheter.

I 43 kap. 3 § och 46 kap. 3 § finns bestämmelser om när rätten får ta upp muntlig bevisning om en huvudförhandling ställs in.

³ Senaste lydelse 2016:37.

⁴ Senaste lydelse 2016:37.

24 §⁵

Ett vittne har rätt till ersättning enligt vad som sägs nedan.

Ersättning till ett vittne, som har åberopats av en enskild part skall betalas av parten. Om det är skäligt med hänsyn till partens ekonomiska förhållanden får dock rätten besluta att ersättningen skall betalas av allmänna medel. Har rätten självmant inkallat ett vittne och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, eller är fråga om ansvar för brott, som inte hör under allmänt åtal, skall ersättningen betalas av parterna en för båda och båda för en. I annat fall skall ersättningen betalas av allmänna medel.

Ersättning som skall betalas av en part, skall avse nödvändiga kostnader för resa, uppehälle och tidspillan efter vad rätten prövar skäligt. Ersättning, som skall betalas av allmänna medel, fastställs av rätten enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Ett vittne har rätt till ersättning.

I de fall ett vittne har åberopats av en enskild part ska ersättningen betalas av parten. I annat fall ska ersättningen betalas av allmänna medel. Även i de fall ett vittne har åberopats av en enskild part får rätten besluta att ersättningen ska betalas av allmänna medel om

1. det är skäligt med hänsyn till partens ekonomiska förhållanden, eller

2. det i brottmål finns särskilda skäl med hänsyn till den tilltalades möjligheter att ta tillvara sin rätt.

Ersättning som ska betalas av en part ska avse nödvändiga kostnader för resa, uppehälle och tidspillan efter vad rätten bedömer är skäligt. Ersättning som ska betalas av allmänna medel fastställs av rätten.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

⁵ Senaste lydelse 1996:1624.